

Lietz, Zygmunt

Wystawa pt. "100 lat bibliotek polskich na Warmii i Mazurach"

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 3, 463-464

1969

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Z Y G M U N T L I E T Z

WYSTAWA PT. 100 LAT BIBLIOTEK POLSKICH
NA WARMII I MAZURACH

Otwarta staraniem olsztyńskiego oddziału Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich i Wydziału Kultury PWRN wystawa pt. *100 lat bibliotek polskich na Warmii i Mazurach* jest poważnym wydarzeniem kulturalnym w Olsztynie. W przeciwieństwie do dotychczasowych wystaw tego typu w Olsztynie urządzanych w ostatnich latach, które ukazywały rozwój piśmiennictwa Mazur i Warmii na przestrzeni czterech stuleci, obecna wystawa pokazuje książki polskie z 3 zaborów rozpowszechniane w skromnych biblioteczkach wiejskich w XIX i I połowie XX wieku na Warmii, Mazurach i Powiślu. Scenariusz wystawy opracował dr Janusz Jasiński z Ośrodka Badań Naukowych im. W. Kętrzyńskiego, a komisarzem wystawy była mgr Halina Kefenstein, przewodnicząca oddziału Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, kustosz Muzeum Mazurskiego. Urozmaiconą i estetyczną oprawę plastyczną wykonała Barbara Romañczukowa.

Wystawę otwierają 3 gabloty i plansze poprzedzające chronologicznie rok 1869. Z księgozbioru K. C. Mrongowiusza z jego ekslibrisem pochodzą książki, wśród nich wydanie paryskie: *Pana Tadeusza*, wiersze — Krasickiego wydane u Grölla w Warszawie, nieznaną komedię Niemcewicza oraz *Pokuta dwóch zbójców*, wydana w Olsztynie staraniem Gustawa Gizewiusza i dedykowana Mrongowiuszowi. W gablocie poświęconej Gizewiuszowi znajdujemy między innymi: „Przyjaciela Ludu” wydawanego w Lesznie, *Die Polnische Sprachfrage in Preussen* i wiele innych książek.

Trzecią gablotę poświęcili organizatorzy pierwszej bibliotece polskiej na Warmii (1863 r.) zawierającej książki historyczne, gospodarcze i przypowieści, wydawane w Brodnicy, Lesznie, Ostrowie i Poznaniu. Biblioteka ta powstała w Sząbruku, przysłał ją tam znany działacz pomorski, Ignacy Łyskowski. Właściwą wystawę otwiera gablota obrazująca księgozbiór rzeźbiarza ludowego Józefa Kupczyka z Bartąga, którego biblioteka w latach osiemdziesiątych liczyła 260 książek.

Objęcie funkcji delegata Towarzystwa Czytelni Ludowych na Warmię przez Franciszka Szczepańskiego z Lamkowa wpłynęło na znaczne rozszerzenie sieci bibliotek TCL na obszarze południowej Warmii. Obrazuje ją na wystawie zarówno mapa zasięgu bibliotek, jak i zebrane z różnych bibliotek książki z pieczętkami TCL. Pod względem wartości artystycznych była to literatura drugo- lub trzeciorzędna. Jednakże z uwagi na duże możliwości percepcji tej literatury przez wiejskiego odbiorcę, odgrywała ona kolosalną rolę w budzeniu polskiej świadomości narodowej, o czym m.in. świadczy fakt, że na TCL złożyło ofiary w ciągu 10 lat ponad 1000 czytelników na Warmii. Odrębne miejsce poświęcono bibliotekom

polskim w Purdzie i w Gietrzwałdzie. Ta ostatnia miejscowość była miejscem żywego ruchu umysłowego z uwagi na zamieszkanie tam dwóch księgarzy i bibliotekarzy — Andrzeja Samulowskiego i Antoniego Sikorskiego.

W drugiej części wystawy zobrazowano księgozbiory mazurskich działaczy w ostatniej ćwierci XIX stulecia — Marcina Giersza i Jana Karola Sembrzyckiego. Księgozbiory te posiadały charakter bardziej wyselekcjonowany, zaopatrzone były przeważnie w klasyków literatury polskiej.

Władze pruskie wydały ostrą walkę słowu polskiemu, czego wyrazem było wycofanie z obiegu licznych książek, jak: *Bitwa pod Grunwaldem*, *Wybrane Pisma Marii Konopnickiej* lub *Przedświt* Zygmunta Krasińskiego.

Dużo miejsca na wystawie poświęcono bibliotece Michała Kajki, znajdującej się w zbiorach Stacji Naukowej PTH w Olsztynie. Na bibliotekę tę złożyły się zarówno książki własne poety, pochodzące z TCL oraz z Bezpłatnej Czytelni Zenona Lewandowskiego, działacza Mazurskiej Partii Ludowej. W okresie plebiscytu dużą rolę w zakładaniu bibliotek odegrał prezes Warmińskiego Komitetu Plebiscytowego, ks. Ludwiczak oraz prezes TCL, a następnie Związek Towarzystw Młodzieży w Prusach Wschodnich.

Kolejne tematy wystawy obrazują biblioteki TCL w Brąszwałdzie, na Powiślu, w Bemowie, pow. sztumski, gdzie spotykamy głównie książki wydawane przez „Katolika” w Bytomiu oraz biblioteki w powiecie biskupieckim.

W latach trzydziestych dawne biblioteki TCL przeszły pod zarząd Centralnej Biblioteki Polskiej w Niemczech. Oddział Prusy Wschodnie obejmował prawie 50 bibliotek ponad 5 tys. tomów. 70% tego księgozbioru składało się z literatury pięknej. Na planszy uwidoczono zdjęcia 38 bibliotekarzy. Ciekawym ewenementem jest zachowana prawie w całości biblioteka Krakora z Leszna. Osobne miejsce poświęcono wydany w oficynie Pieniężnych w Olsztynie *Krzyżakom*, *W pustyni i w puszczy* oraz *Bartkowi Zwycięscy*.

Ostatnie gabloty, zamykające wystawę poświęcili organizatorzy rozwojowi Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej, Wojewódzkiej Biblioteki Pedagogicznej oraz Biblioteki Głównej WSR.

Udostępnione na wystawie książki pochodzą z biblioteki Stacji Naukowej PTH (dzisiaj w depozycie OBN), Biblioteki PAN w Gdańsku, z Książnicy Miejskiej w Toruniu, z Biblioteki Głównej UMK oraz ze zbiorów prywatnych Jana Wróblewskiego.

Wystawa 100-lecia bibliotek spotkała się z życzliwym przyjęciem zwiedzających. Stanowi ona cenne uzupełnienie organizowanej jednocześnie na ten temat sesji naukowej.